

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-599-610

УДК 340.1

О. В. КРЕСІН,
доктор юридичних наук, професор*
ORCID: 0000-0002-4016-6596

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІЗНАВАЛЬНУ МЕТУ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Автор демонструє, що найвищою метою кожного автономного загально-правового дискурсу є конструювання та реалізація свого бачення та місії як особливої картини світу – концептуалізованої та структурованої моделі аспекту чи фрагмента реальності, доступних за допомогою його дослідницької програми та методів. У статті показано, що претензія на право конструювати та представляти власну картину світу як загальну для всіх правових дискурсів фактично була і є ключовою точкою конкуренції та домінування між філософією права, теорією права та порівняльним правознавством протягом двох останніх століть. Автор доводить, що лише усвідомлення порівняльним правознавством власного фундаментального досвіду, безперервності й спадкоємності, наявних можливостей і цінних переваг у творенні картини світу може привести його від напівмаргінального стану до заслуженого центрального статусу серед загальних правових дисциплін у науковому та навчальному порядку денному.

Ключові слова: наукова картина світу, пізнавальна мета науки, порівняльне правознавство.

Kresin Oleksii. Reflections on the cognitive purpose of comparative law (comparative jurisprudence)

The article showing that the highest goal of each autonomous general legal discourse is the construction and implementation of its vision and mission as a special picture of the world – a conceptualized and structured model of an aspect or fragment of reality accessible through its research program and methods. The claim to the right to construct and present one's own picture of the world as common to all legal discourses has actually been and is a key point of competition and dominance between legal philosophy, legal theory and comparative jurisprudence (comparative law) during the last two centuries. The author argues that only comparative jurisprudence's awareness of its own fundamental experience and continuity, available opportunities and valuable advantages in creating a picture of the world can bring it from a semi-marginal state to a well-deserved central status among general legal disciplines in the scientific and educational agenda.

Key words: scientific picture of the world, cognitive goal of science, comparative law, comparative jurisprudence.

* **Kresin Oleksii**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

Вступ. Питання про філософські й теоретичні засади кожної наукової дисципліни або науки є одним з конститутивних і ніколи не може розглядатися як раз і назавжди вирішене, підлягає постійному уточненню й критичному перегляду. Так само у процесі розвитку науки уточнюється розуміння її мети, що багато в чому, для суспільних наук, корелює з тенденціями матеріального й інтелектуального розвитку суспільства. Якщо практичною метою науки є перетворення реальності чи адаптація до неї, то пізнавальною метою кожної науки (автономної наукової дисципліни) є пояснення певної грані реальності, охопленої її предметом, створення її цілісної інтерпретації, що найбільш точно охоплюється поняттям «спеціальна (або дисциплінарна) картина світу».

Огляд літератури. Можливо, найбільш знаковий погляд на проблему наукової картини світу відображено у праці М. Гайдеггера, написаній ще 1938 р.¹, хоча цей концепт було сформульовано ще у XVII ст., зокрема, І. Ньютоном і Р. Декартом, розвинуто у біології та мовознавстві братами Гумбольдтами на початку XIX ст. і тоді ж реалізовано у порівняльному правознавстві. Класична українська (із залученням зарубіжних учених) колективна праця з цієї проблематики була опублікована у 1983 р.² Сучасне осмислення порівняльно-правової картини світу представлено також у працях С. Хікса³, П. Мартиненка⁴, Дж. Самуеля⁵, О. Тихомирова⁶, У. Твінінга⁷, М. Дамірлі⁸, І. Кривцової⁹ та ін. Концептам «наукова картина світу», «спеціальна наукова картина світу», а також порівняльно-правовій картині світу присвячено й низку моїх праць¹⁰. Водночас питання про конструювання власної картини світу як глибинну мету порівняльного правознавства як наукової дисципліни, її місце у кореляції та взаємодії порівняльного правознавства з іншими науковими дисциплінами, про сучасну трансформацію порівняльно-правової картини світу в наявних дослідженнях XIX – початку XXI ст. розкриті ще не були.

Постановка проблеми дослідження. Припущення про те, що порівняльне правознавство є окремою дисципліною, означає, що воно має не лише практичні функції (якщо воно взагалі їх має) і описові можливості, але й *мету глибшого пізнавального значення*. Цю ідею висловлювали багато видатних вчених, назвемо лише деяких сучасних. Родольфо Сакко, стверджуючи, що «науці не потрібно запозичувати своє обґрунтування з практичних потреб», бачив основну/сутісну/головну мету порівняльного правознавства в тому, щоби «осягнути і зрозуміти відмінності, що існують між дивергентними правами, і виявити супутні переваги цих відмінностей», «зважувати аналогії та відмінності, що існують між правовими системами, що вивчаються»¹¹. Вільям Евальд писав про проблему «викидання філософії» з порівняльного права, що залишає «сухий скелет права», і запропонував повернути філософський підхід, «заснований на багатшій і більш обґрунтованій концепції права», яка припускає новий глибший предмет порівняльного права, трансформованого у порівняльне правознавство¹². П'єр Легран наголошує на

необхідності «зрозумілих теоретичних засад порівняльно-правових досліджень і методологічного смирення», що передбачає зміщення уваги від опису та компіляції до раніше упосліджених «важливіших ролей, таких як критична та інтелектуальна»¹³.

Отже, якщо ми разом із Сакко зважуємо аналогії та відмінності між різними правовими порядками не лише з практичною, а й переважно з пізнавальною метою, і робимо це неодноразово та навіть постійно – чи отримуємо ми масив знань, які повинні якимось оброблюватися і які могли б привести нас до системи знань із власною теорією та філософією? Або компаративісти повинні передати отримані знання комусь, вважаючи себе польовими робітниками, агентами для більш мудрих теоретиків і філософів? Чи робить мантия філософа людину мудрішою за інших? Незалежно від відповіді компаративісти роблять якісь вищі узагальнення, наприклад класифікації – вони не настільки очевидні й не взяті з жодної іншої юридичної дисципліни.

Якщо ми разом з Евальдом повернемо філософський підхід до порівняльного права – переважно індуктивної дисципліни, яка має справу з позитивним правом та іншими соціальними явищами, які пізнаються через дослідження – чи можливо мати на увазі традиційну метафізичну (з прихованою основою природного права) та спекулятивну/дедуктивну філософію, лише з «багатшою та більш обґрунтованою концепцією права»? Або ми повинні говорити про філософський рівень побудови/обробки знань, але про інший тип філософії? Якщо ми критично й інтелектуально піднімаємося разом із Леграном – чи означає це автономне формування засад порівняльно-правових досліджень? Три цитовані автори так чи інакше пишуть про суто наукову мету/завдання порівняльного правознавства, глибшу, ніж була до них, включаючи опис і таксономії.

Мета і завдання дослідження. Розгляду саме цієї суто наукової пізнавальної мети порівняльного правознавства й присвячено це дослідження, яке має значною мірою оглядовий і полемічний характер, спрямоване на постановку проблеми і відкриває запланований цикл досліджень, де буде запропоновано шляхи її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Глибинна наукова мета порівняльного правознавства, на мій і не лише мій погляд, полягає у конструюванні за допомогою його засобів *власної спеціальної порівняльно-правової картини світу*. Звичайно, філософія права, історія права, теорія права, соціологія права пропонують свої картини світу й певною мірою використовують порівняльну методологію. Але хто вирішив, що їхні картини мають більш адекватний чи точний характер, аніж може запропонувати порівняльне правознавство?

Навіть якщо ми не ставимо таке завдання для порівняльного правознавства, воно успішно виконує цю роботу вже понад двісті років. І ця спеціальна картина світу, на мою думку, як найважливіша і найбільш узагальнена мета дисципліни, також є найяскравішою ознакою того, що остання існує сама по собі.

Навіть галузеві юридичні дисципліни формують свої спеціальні картини світу, і вони до певної міри сумісні, до певної міри конфліктні, як між цивільним і трудовим правом. Тим більше картини світу так званих загальних правових наук відрізняються, є взаємодоповнюючими і конкурентними в поясненні процесів та їх результатів, усієї реальності світу права. Як компаративіст і тому не безстороння людина, я вважаю, що порівняльне правознавство має реальні переваги в цій конкуренції, оскільки працює з реальними явищами за допомогою вже згаданої індуктивної методології та не настільки глибоко заражене дедуктивними спекуляціями. Константінос Керамеус, на мою думку, мав на увазі саме це, коли писав: «У світі, який повільно, але безсумнівно, зближується, порівняльне право найкраще структуроване та краще адаптоване, ніж будь-яка інша юридична дисципліна, для того, щоб відповідати на виклики та робити юридичний внесок у вирішення проблем суспільства та життя в цілому»¹⁴. (Залишимо осторонь питання про реальність, масштаб і долю конвергенції).

Чи можливо, що *одна дисциплінарна картина світу домінує над іншими*, перемагає в їхньому змаганні? Так, звісно. У науці про право домінують метафізичні та спекулятивні бачення. Вище за практичну порівняльно-правову діяльність та опис будова порівняльного правознавства в очах більшої частини компаративістів ще не завершена. Навіть відчуття деяких учених щодо необхідності її добудови залишається доволі туманним.

Багато хто з нас свідомо чи несвідомо вірить у те, що філософія права і теорія права існують починаючи з Античності та незапам'ятних часів. І ми вважаємо, що порівняльне правознавство виникло в основному з практичних причин доволі недавно як доволі слабкий рух. Отже, порівняльне правознавство виникає пізно, спирається на філософські й теоретичні засади інших усталених правових дисциплін і виконує для них функцію, постачаючи первинні або дещо оброблені матеріали.

Ця недостатність порівняльного правознавства виглядає очевидною, наприклад, у тексті Горації Муір Уатт. Навіть із самої назви стає зрозуміло, що порівняльне дослідження допомагає теорії права, а не працює саме на себе. Автор стверджує, що теорія права (включно з теорією міжнародного приватного та публічного права, що є доволі суперечливим спрощенням) та філософія права (названа тут побіжно та більше як метафізичні основи теорії права) явно неадекватні в поясненні змін сучасних правових явищ, не можуть «прийняти різноманітність і визнати співмірність», а тому має бути запропоновано «нові форми знання, здатні охоплювати складність». У цих рамках «окремі порівняльно-правові дослідження» дають натхнення для оновлення теорії права, нові ракурси під час міждисциплінарного діалогу та допомагають «розробити більш досконалі моделі, за допомогою яких можна зрозуміти взаємозалежності та множинні ідентичності, які підривають традиційні категорії». Тож, на мою думку, автор може вважати порівняльне правознавство дисципліною (хоч і не так її називає), але нижчого рівня обробки

даних, ніж теорія права, і тому воно постачає останню напівфабрикатами. Видається, що автор також пропонує іншу модель – «міждисциплінарний перехресний обмін ідеями», який міг би допомогти побудувати єдину для юридичних дисциплін «постаксіоматичну» модель знання про право (за Джефрі Самуелем) замість нинішніх «пласких схем, що виходять із сучасної теорії права». Але це так само веде, на думку автора, лише до «структурних змін у сучасній теорії права»¹⁵.

Раз авторка згадує про «порівняльну теорію», також вона вказує на «порівняльну наукову рефлексію про співмірність і визнання Іншого», але рівень формулювання парадигм, концептуальних моделей все одно належить до дисципліни теорії права¹⁶. Як на мене, запропоновані зміни означають руйнування сутності теорії права та заміну її порівняльним правознавством («Міжнародна правова теорія, отже, повинна відвернутися від метафізики конформності, від етики центру та периферії та прагнути побудувати реляційну, плюралістичну модель, відкриту до діалогу та посередництва, що уможливило б постійне перенагадження»), але автор не визнає цього і вважає, що це просто «переписування метафізичного наративу»¹⁷.

Чому ігнорування *реального історичного шляху порівняльного правознавства* має далекосяжні наслідки для розуміння його характеру та сучасного потенціалу представлення власної картини світу? Я повинен навести приклад. Для відомого компаративіста Яако Гуса, як і для багатьох інших, порівняльне правознавство зародилося в 1900 р. на відомому Паризькому конгресі. І його історія з того часу доволі дискретна, колиш воно могло бути «модним», виглядати «знову багатообіцяючим», «другим приходом», «розпадатися... на різні галузі та школи думки», «переходити... у фазу наукового розпаду». На певному етапі у минулому столітті воно досягло ідеалістичного «розуміння своїх цілей, підходів і теорій», а потім «розлетілося на частини й уламки», тепер перебуваючи «в стані наукової кризи», і ніколи не мало «дійсно єдиного образу самого себе». Таким чином, для Гуса лише зараз ми можемо нарешті почати свідомо конструювати «суто теоретичний» дисциплінарний погляд на порівняльне правознавство, але навіть це «несе на собі родиму пляму серйозної параної»¹⁸.

Доктринальне дослідження права, яке Гуса вважає окремою науковою дисципліною, але здебільшого ототожнює з теорією права, має «міцну основу в юридичному науковому середовищі», є «материнською дисципліною для всіх юридичних дисциплін», тоді як порівняльне правознавство не має стабільної основи і «відіграє якусь епізодичну роль», позбавлене будь-якої зовнішньої інтелектуальної підтримки (як філософія для філософії права), з'явилося пізно, не має достатнього визнання, його статус у сім'ї юридичних дисциплін неясний, воно маргінальне і приречене на вічний «пошук себе», «неодноразово ставлячи під сумнів власну роль, підходи та легітимність»¹⁹.

Здається, для автора порівняльне правознавство не є і ніколи не було чітко визначеним проєктом дослідження та дисципліною, як філософія права чи

теорія права, це лише більш чи менш (звичайно, менш) успішний рух. Якщо ми не бачимо початкової парадигми, втіленої в картині світу, та віримо в поверховість і напівмаргінальний характер порівняльного правознавства, яке ніколи не піднімається вище, ніж за творення деяких теоретичних спостережень (які ніколи не є єдиними, а завжди фрагментарними та суперечливими), тоді будь-яка нова течія чи школа виглядає як нове народження дисципліни, або принципова трансформація, або смерть.

В іншій статті Яакко Гуса писав про приховану епістемологічну модель («первинна епістемологічна основа для праворозуміння», «імпліцитна моно-епістемологія», «моноепістемологічна платформа», «провінціалізм, зосереджений на одній системі», «моносистемне мислення»), яка стимулюється традиційною юридичною освітою, орієнтованою (принаймні на початковому етапі) на вітчизняну правову систему. Остання почала розглядатися як стандарт, орієнтир для оцінки права, що ускладнює неупереджену, дистанційовану оцінку різних моделей і підходів, особливо «транснаціонального плюралізму». Цей тип викладання/навчання також орієнтований на формування аксіоматичної («певна невидима теоретична відданість») основи мислення про право. При цьому прихована епістемологічна навчальна програма «пропонує репрезентацію внутрішнього порядку світу права» («репрезентація світу права», «картина», «поширений узагальнюючий ментальний образ світу права в цілому», «поширений погляд на правовий світ»), що є як концептуалізацією, так і когнітивним зразком, у центрі якого національне право та вітчизняна правова система, і в якому «іноземний та порівняльний матеріал... не виглядає юридично релевантним»²⁰.

Автор стверджує, що юридична освіта має починатися із «загальних правових питань», маючи на увазі (тут я хотів додати, *серед іншого*, але нічого іншого не знайшов) додавання міжнародного права та порівняльного правознавства як «предметних сфер», для того, «щоби студенти-юристи були активними і «добре вивчали право коли вони конструюють своє власне розуміння права з багатьох джерел». Добре, і що, і для чого це? Для знання «різних зарубіжних підходів до подібних типів питань» як «цінного інструменту для творення початкового плюралістичного юридичного мислення», «яке зробить когнітивною простішою для майбутніх юристів адаптацію до плюралістичного глобального та транснаціонального права». Виглядає багатообіцяючим, але кінцева мета полягає в тому, щоб мати «конкуруючі правові дискурси поряд із власним національним правом», «побудувати юридичне мислення, яке починає з багатьох можливих рішень замість однієї правової основи», і «намагатися спонукати студентів спробувати реально використати право з систем, які відрізняються від їхньої власної». Дисципліни з порівняльного правознавства та іноземного права мають викладатися на другому або третьому році навчання, тому що перший курс «має бути зарезервований для таких базових навичок, як... загальне правознавство та/або теорія права»²¹.

Отже, Гуса залишає конструювання правової картини світу загальному правознавству та/або теорії права. Порівняльне правознавство не є «загальним», воно не надає загальних знань, це лише практично орієнтований предмет, спрямований на пошук рішень внутрішніх проблем на основі іноземного досвіду та забезпечення розуміння зарубіжного та міжнародного права, яке взаємодіє з власним національним правом.

У баченні Горації Муір Уатт, Яакко Гуса та багатьох інших колег порівняльне правознавство є допоміжною дисципліною або навіть не є дисципліною взагалі, а набором інструментів і видом діяльності. Тому ми отримуємо філософсько-правову і теоретико-правову картину світу на першому курсі університету як основну домінуючу і навіть єдино можливу, а порівняльне правознавство вивчаємо чи викладаємо лише на магістерському рівні як переважно практичний предмет чи загальний вступ до практичних предметів. Усе логічно і зрозуміло.

Так само логічно і зрозуміло, що сутність і спосіб мислення, закладені в картині світу, яку домінантно і майже ексклюзивно надають для юридичних наук філософія права і теорія права, мають свої *наслідки для розвитку свідомості юристів і для юридичної практики*. Картина має аксіоматичний характер і являє собою суміш метафізики Належного та спекулятивних абстракцій десь (власне внутрішнє право чи деякі західні правові системи) або ніде не Наявного. Реальний досвід кожного конкретного правового порядку, а особливо незахідного, несекулярного, недержавоцентричного, стає згідно з цією картиною неправильним, аномальним, екзотичним, застарілим.

Більше того, структура та елементи цієї картини світу непомітно просочуються у порівняльне правознавство та спотворюють його суть: спосіб запитування права та *tertium comparationis* не впливають із попереднього дослідницького досвіду та висновків, а приписуються цією спекулятивною конструкцією. Тому ми порівнюємо не права та регулятивні елементи одне з одним, а їх із неявно прописаними еталонами. Порівняльне правознавство стає власне порівняльним правом: замість пізнання ми отримуємо ідеологію та засоби вестернізації та уніфікації права, інструментарій для стирання смислів. Деякі співзвучні цим моїм думки можна знайти в різних працях. Серед них, наприклад, праця О. В. Ткаченка, яка не зводить питання до культурологічних тез²².

Це може здатися парадоксальним, але тут я вирішив наголосити на позиції Горації Муір Уатт із уже згаданої статті. Використовуючи як приклад ідеологію прав людини, «представлену як така, що має універсальну, об'єктивну чинність», вона показує її «згладжуючий ефект абстракції» та фундаменталізм, що веде до заперечення історії народів і редукції різноманіття, «відмови від інакшості», «обмеження Іншого нашим образом себе», культурного імперіалізму. Приписане *tertium comparationis* тут є «проекцією суто європейської аксіологічної моделі», а метафізичні ідеї про «сутність людини» забезпечують тут фальшиву універсальну легітимність для приниження

та стирання величезної множини досвідів. Але, розуміючи глибину проблем, які актуалізує цей приклад, автор усе ж закликає не до відмови від метафізичного наративу, а до його переписування²³.

Звичайно, не всі ми віримо в близький до маргінального або субсидіарний статус порівняльного правознавства, але тенденція все ж така. Але, по-перше, кожна дисципліна має свій відповідний дисциплінарний початок, включно з філософією права та теорією права, незважаючи на те, що, як я підкреслив раніше, вони претендують на роль єдиних законних спадкоємців усіх учень про право від найдавніших часів майже до сьогодення. Філософія права як дисципліна зі своїм обсягом, назвою та «дослідницькою програмою» (термін Імре Лакатоса²⁴) з'явилася наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Теорія права як наукова дисципліна виникла ще пізніше²⁵. Звичайно, вони базуються на всьому масиві попередніх правових учень. Так само, як і будь-яка інша сучасна юридична дисципліна. Але їхні структуровані, систематизовані, відносно несуперечливі бачення світу права, або картини світу, сформувалися рівно двісті років тому. І, по-друге, порівняльне правознавство (а не порівняльне право) сформувалося в той самий період, що й філософія права. Тут не місце демонструвати всі джерела цього твердження. Але я не єдиний, хто це стверджує²⁶.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, найвищою метою кожного автономного загальноправового дискурсу є конструювання та реалізація свого бачення та місії як особливої картини світу – концептуалізованої та структурованої моделі аспекту чи фрагмента реальності, доступних за допомогою його дослідницької програми та методів. Залежно від різних типів наукової раціональності цю картину світу можна розглядати як предмет, об'єкт або мету наукової дисципліни, але вона продовжує залишатися основним питанням останньої, навіть якщо воно так не сформульоване. Претензія на право конструювати та представляти власну картину світу як загальну для всіх правових дискурсів фактично була і є ключовою точкою конкуренції та домінування між філософією права, теорією права та порівняльним правознавством протягом двох останніх століть.

Лише усвідомлення порівняльним правознавством власного фундаментального досвіду, безперервності й спадкоємності, наявних можливостей і цінних переваг у творенні картини світу може привести його від напівмаргінального стану до заслуженого центрального статусу серед загальних правових дисциплін у науковому та навчальному порядку денному. Крім того, реалістична та індуктивна картина світу порівняльного правознавства є кращою для розгляду та моделювання існуючих та потенційних серйозних викликів правового розвитку.

У раніших працях я докладно розглянув формування й особливості історично першої картини світу порівняльного правознавства (або порівняльно-правової картини світу) у другій половині XVIII – першій третині XIX ст. Свої наступні дослідження я планую присвятити глибшому розгляду концеп-

ту «наукова картина світу» з погляду філософії науки, наукознавства, історії науки, а також сучасним змінам у порівняльно-правовій картині світу.

1. Heidegger M. The Age of the World Picture / Transl. and ed. by W. Lovitt. Heidegger M. The Question Concerning Technology and Other Essays. New York, London: Harper Torchbooks, 1977.
2. Научная картина мира: логико-гносеологический аспект: сб. науч. трудов / Ин-т философии АН УССР. Киев: Наукова думка, 1983.
3. Hicks S. C. The Jurisprudence of Comparative Legal Systems. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*. 1983. Vol. 6.
4. Мартиненко П. Ф. Целостность мира и сравнительное правоведение. *Порівняльне правознавство: Антологія української компаративістики XIX-XX століть* / за наук. ред. О. В. Кресіна. Київ: Логос, 2008.
5. Samuel G. Epistemology and Comparative Law: Contributions from the Sciences and Social Sciences. *Epistemology and Methodology of Comparative Law* / Ed. by M. Van Hoecke. Oxford, Portland Oregon: Hart, 2004.
6. Тихомиров О. Д. Філософські засади порівняльного правознавства. *Філософія порівняльного правознавства*: зб. наук. праць / за ред. О. В. Кресіна. Київ, Львів: Ліга-прес, 2015; Тихомиров О. Д. Філософсько-наукознавчі засади юридичної компаративістики. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 1–2.
7. Twining W. Globalisation and Comparative Law. *Comparative Law: A Handbook* / Ed. by E. Ötücü, D. Nelken. Oxford: Hart, 2007.
8. Дамірілі М. Предметне поле порівняльного правознавства: комплексне бачення. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 1–2.
9. Кривцова І. С. Научная картина мира, картина мира правовых наук, правовая карта мира (юридическая география мира): от общего к частному (некоторые размышления). *Правова держава*. 2016. Вип. 27.
10. Кресін О. В. Теоретичні та історичні аспекти формування спеціально-наукової картини світу на основі порівняльно-правових досліджень. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1; Кресін О. В. Особливе в праві та класифікація національних правопорядків у другій половині XVIII – першій третині XIX ст. (до питання про генезис порівняльно-правової картини світу). *Право України*. 2019. № 3; Кресін О. В. Пошуки загальної позитивної форми права у другій половині XVIII – першій третині XIX ст. *Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)*: зб. статей / редкол.: А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ: НАВС, 2019; Кресін О. В. Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині XVIII – першій третині XIX століття: компаративна концептуалізація: монографія / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Логос, 2017; Кресін О. В. Формування порівняльно-правового мислення варшавських юристів у першій третині XIX століття: монографія / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Норма права, 2021; та ін.
11. Sacco R. One Hundred Years of Comparative Law. *Tulane Law Review*. 2000–2001. Vol. 75. P. 1162, 1170.
12. Ewald W. Comparative Jurisprudence (I): What Was It Like to Try a Rat? *University of Pennsylvania Law Review*. 1995. Vol. 143. P. 1953, 2114, 2145.
13. Legrand P. The Return of the Repressed: Moving Comparative Legal Studies Beyond Pleasure. *Tulane Law Review*. 2000–2001. Vol. 75. P. 1034–1035.
14. Kerameus K. D. Message from the President of the International Academy of Comparative Law. *Ежегодник сравнительного правоведения*. 2001 (2002). P. 268.
15. Muir Watt H. New Challenges in Public and Private International Legal Theory: Can Comparative Scholarship Help? *Epistemology and Methodology of Comparative Law* / Ed. by M. Van Hoecke. Oxford, Portland Oregon: Hart, 2004. P. 271–274.
16. Ibid. P. 282–283.
17. Ibid. P. 283.
18. Husa J. The Tip of the Iceberg or What Lies Beneath the Surface of Comparative Law (Review Essay of: M. Van Hoecke (ed.),

Epistemology and Methodology of Comparative Law). *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2005. Vol. 16. P. 73–94. **19.** Husa J. Interdisciplinary Comparative Law. Rubbing Shoulders with the Neighbours or Standing Alone in a Crowd. Cheltenham: Elgar, 2022. P. 3–6. **20.** Husa J. Turning the Curriculum Upside Down: Comparative Law as an Educational Tool for Constructing Pluralistic Legal Mind. *German Law Journal*. 2009. Vol. 10. No. 7. P. 914–919. **21.** Ibid. P. 914–918, 923–925. **22.** Ткаченко О. Постметафізична інтерпретація tertium comparationis – конституант права-як-філософії. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3–4. **23.** Muir Watt H. Op. cit. P. 282–283. **24.** Lakatos I. The Methodology of Scientific Research Programs. *Philosophical Papers*. Vol. I / Ed. by J. Worral, G. Currie. New York: Cambridge University Press, 1978. **25.** Ewald W. Op. cit. P. 2118–2119; та ін. праці. **26.** Amari E. Critica di una scienza delle legislazioni comparate. Genova: Tipografia del R.I. De'Sordomuti, 1857; Rolin-Jaequemyns G. De l'étude de la législation comparée et du droit international. *Revue de droit international et de législation comparée*. 1869. T. 1. No. 1; Hamza G. Comparative law and Antiquity. Budapest: Akademiai kiado, 1991; Ewald W. Op. cit; Donahue Ch. Comparative law before the Code Napoleon. *The Oxford handbook of comparative law* / Ed. by M. Reimann, R. Zimmermann. Oxford, New York: Oxford University Press, 2006; Mohnhaupt H. Vergleichung in Zeiten des Naturrechts der Aufklärung als Erkenntnismethode. *Історія порівняльного правознавства як сфера наукових досліджень*: зб. наук. праць / за ред. О. В. Кресіна, І. М. Ситара; упор. О. В. Кресін. Київ, Львів: Ліга-прес, 2015; Kresin O. V. Comparative Legal Studies: 1750 to 1835. *Approaches to Conceptualization*: In 2 vols. / Ed. and transl. by W. E. Butler. London: Wildy, Simmonds & Hill, 2019. Vol. I, II; та ін.

References

1. Heidegger M. The Age of the World Picture / Transl. and ed. by W. Lovitt. Heidegger M. The Question Concerning Technology and Other Essays. New York, London: Harper Torchbooks, 1977. **2.** Nauchnaia kartina mira: logiko-gnoseologicheskii aspect: sbornik nauchnykh trudov. Kyiv: Naukova dumka, 1983. **3.** Hicks S. C. The Jurisprudence of Comparative Legal Systems. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*. 1983. Vol. 6. **4.** Martynenko P. F. Tselostnost mir ai sravnitelnoe pravovedenie. *Porivnialne pravoznavstvo: Antologia ukrainskoi komparativistiki 19-20 stolit* / Za nauk. red. O. V. Kresin. Kyiv: Logos, 2008. **5.** Samuel G. Epistemology and Comparative Law: Contributions from the Sciences and Social Sciences. *Epistemology and Methodology of Comparative Law* / Ed. by M. Van Hoecke. Oxford, Portland Oregon: Hart, 2004. **6.** Tykhomyrov O. D. Filosofski zasady porivnialnoho pravoznavstva. *Filosofia porivnialnoho pravoznavstva: Zbirnyk naukovykh prats* / Za red. O. V. Kresin. Kyiv, Lviv: Liga-pres, 2015; Tykhomyrov O. D. Filosofsko-naukoznavchi zasady iurydychnoi komparatyvistyky. *Porivnialne pravoznavstvo*. 2012. № 1–2. **7.** Twining W. Globalisation and Comparative Law. *Comparative Law: A Handbook* / Ed. by E. Örtücü, D. Nelken. Oxford: Hart, 2007. **8.** Damiirli M. Predmetne pole porivnialnoho pravoznavstva: kompleksne bachennia. *Porivnialne pravoznavstvo*. 2012. № 1–2. **9.** Kryvtsova I. S. Nauchnaia kartina mira, kartina mira pravovykh nauk, pravovaia karta mira (iuridicheskaiia geografia mira): ot obschego k chastnomu. *Pravova derzhava*. 2016. Iss. 27. **10.** Kresin O. V. Teoretychni ta istorychni aspekty formuvannia spetsialno-naukovoi kartyny svitu na osnovi porivnialno-pravovykh doslidzen. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2017. № 1; Kresin O. V. Osoblyve v pravi ta klasyfikatsia natsionalnykh pravoporiadkiv u drugi y polovyni 18 – pershiy tretyni 19 st. *Pravo Ukrainy*. 2019. № 3. Kresin O. V. Poshuky zahalnoi pozytyvnoi formy prava u druhiy polovyni 18 – pershiy tretyni 19 st. *Natsionalni pravovi systemy v*

umovah hlobalizatsii: zbirnyk. Kyiv: NAVS, 2019; Kresin O. V. Stanovlennia teoretychnyh zasad porivnialno-pravovyh doslidzen u druhiy polovyni 18 – pershiy tretyni 19 stolittia. Kyiv: Logos, 2017; Kresin O. V. Formuvannia porivnialno-pravovoho myslennia varshavskih iurystiv u pershiy tretyni 19 stolittia. Kyiv: Norma prava, 2021; and others. **11.** Sacco R. One Hundred Years of Comparative Law. *Tulane Law Review*. 2000–2001. Vol. 75. P. 1162, 1170. **12.** Ewald W. Comparative Jurisprudence (I): What Was It Like to Try a Rat? *University of Pennsylvania Law Review*. 1995. Vol. 143. P. 1953, 2114, 2145. **13.** Legrand P. The Return of the Repressed: Moving Comparative Legal Studies Beyond Pleasure. *Tulane Law Review*. 2000–2001. Vol. 75. P. 1034–1035. **14.** Kerameus K. D. Message from the President of the International Academy of Comparative Law. *Ezhegodnik sravnitel'nogo pravovedeniia*. 2001 (2002). P. 268. **15.** Muir Watt H. New Challenges in Public and Private International Legal Theory: Can Comparative Scholarship Help? *Epistemology and Methodology of Comparative Law* / Ed. by M. Van Hoecke. Oxford, Portland Oregon: Hart, 2004. P. 271–274. **16.** Ibid. P. 282–283. **17.** Ibid. P. 283. **18.** Husa J. The Tip of the Iceberg or What Lies Beneath the Surface of Comparative Law (Review Essay of: M. Van Hoecke (ed.), *Epistemology and Methodology of Comparative Law*). *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2005. Vol. 16. P. 73–94. **19.** Husa J. Interdisciplinary Comparative Law. Rubbing Shoulders with the Neighbours or Standing Alone in a Crowd. Cheltenham: Elgar, 2022. P. 3–6. **20.** Husa J. Turning the Curriculum Upside Down: Comparative Law as an Educational Tool for Constructing Pluralistic Legal Mind. *German Law Journal*. 2009. Vol. 10. No. 7. P. 914–919. **21.** Ibid. P. 914–918, 923–925. **22.** Tkachenko O. Postmetafizychna interpretatsia tertium comparationis – konstytuanta prava-iak-filosofii. *Porivnialne pravoznavstvo*. 2012. № 3–4. **23.** Muir Watt H. Op. cit. P. 282–283. **24.** Lakatos I. The Methodology of Scientific Research Programs. *Philosophical Papers*. Vol. 1 / Ed. by J. Worral, G. Currie. New York: Cambridge University Press, 1978. **25.** Ewald W. Op. cit. P. 2118–2119; and other works. **26.** Amari E. Critica di una scienza delle legislazioni comparate. Genova: Tipografia del R. I. De'Sordomuti, 1857; Rolin-Jaequemyns G. De l'étude de la législation comparée et du droit international. *Revue de droit international et de législation comparée*. 1869. T. 1. No. 1; Hamza G. Comparative law and Antiquity. Budapest: Akademiai kiado, 1991; Ewald W. Op. cit; Donahue Ch. Comparative law before the Code Napoleon. *The Oxford handbook of comparative law* / Ed. by M. Reimann, R. Zimmermann. Oxford, New York: Oxford University Press, 2006; Mohnhaupt H. Vergleichung in Zeiten des Naturrechts der Aufklärung als Erkenntnismethode. *Istoria porivnialnoho pravoznavstva iak sfera naukovyh doslidzen*: Zbirnyk / Za red. O. V. Kresin, I. M. Sytar. Kyiv, Lviv: Liga-pres, 2015; Kresin O. V. Comparative Legal Studies: 1750 to 1835. *Approaches to Conceptualization*: In 2 vols. / Ed. and transl. by W. E. Butler. London: Wildy, Simmonds & Hill, 2019. Vol. I, II; and others.

Kresin Oleksii. Reflections on the cognitive purpose of comparative law (comparative jurisprudence)

The article showing that the highest goal of each autonomous general legal discourse is the construction and implementation of its vision and mission as a special picture of the world – a conceptualized and structured model of an aspect or fragment of reality accessible through its research program and methods. Depending on different types of scientific rationality, this picture of the world can be considered as a subject, object or goal of a scientific discipline, but it continues to be the main question of the latter, even if it is not formulated as such. The claim to the right to construct and present one's own picture of the world as common to all legal discourses has actually

been and is a key point of competition and dominance between legal philosophy, legal theory and comparative jurisprudence (comparative law) during the last two centuries.

The author argues that only comparative jurisprudence's awareness of its own fundamental experience and continuity, available opportunities and valuable advantages in creating a picture of the world can bring it from a semi-marginal state to a well-deserved central status among general legal disciplines in the scientific and educational agenda. In addition, a realistic and inductive picture of the world of comparative jurisprudence is better for considering and modeling the existing and potential serious challenges of legal development.

Key words: *scientific picture of the world, cognitive goal of science, comparative law, comparative jurisprudence.*